

بدون وصیتنامه هرگز

نوشتن وصیتنامه گرچه خیلی‌ها را به وحشت می‌اندازد، اما نه تنها کار ترسناکی نیست، بلکه راهی است برای دخل و تصرف در بخشی از اموال پس از مرگ. با این حال خیلی‌ها از نوشتن وصیتنامه حذر می‌کنند...

جام جم آنلاین: نوشتن وصیتنامه گرچه خیلی‌ها را به وحشت می‌اندازد، اما نه تنها کار ترسناکی نیست، بلکه راهی است برای دخل و تصرف در بخشی از اموال پس از مرگ. با این حال خیلی‌ها از نوشتن وصیتنامه حذر می‌کنند و آن را مترادف با فرارسیدن مرگ می‌دانند هرچند در مقابل عده‌ای هستند که هر سال چند وصیتنامه می‌نویسند و تعیین تکلیف اموالشان را به روز می‌کنند.

از نظر حقوقی نوشتن وصیتنامه امری اختیاری است یعنی کسی را نمی‌توان به این کار وادار کرد، اما وقتی به نوشتن وصیتنامه روی آورد باید از انواع، شیوه تنظیم و آثار حقوقی وصیتنامه باخبر باشد. آثار حقوقی وصیتنامه پس از فوت شخص وصیت‌کننده (موصی) ظاهر می‌شود، چون تا وقتی شخص زنده است خودش تصمیم‌گیرنده است همچنین تملیک در وصیتنامه باید مجانی باشد به طوری اگر با تنظیم وصیتنامه بخواهیم مالی را به مالکیت فرد دیگری درآوریم نمی‌توانیم برای آن مابه‌ازا قرار دهیم. مثلاً بگوییم خانه‌ام را پس از فوت خود به شخص الف تملیک می‌کنم به شرط آن‌که او فلان مبلغ را به شخص ب بپردازد. این در حالی است که هر شخص می‌تواند بارها وصیت کند و مفاد وصیتنامه را تغییر دهد، اما باید بداند که آخرین وصیتنامه‌اش به لحاظ تاریخی ملاک عمل قرار می‌گیرد.

در این میان برخی افراد هستند که به علت ناآشنا بودن با قوانین حقوقی، وصیتنامه‌شان را وسیله‌ای برای انتقام‌گیری یا تسویه حساب قرار می‌دهند و بخشی از وراثت را به محروم شدن از ارث تهدید می‌کنند. طبق قانون، موصی (شخص وصیت‌کننده) نمی‌تواند نسبت به کل اموالش به هر طریقی که مایل است وصیت کند مثلاً به بعضی از وراثت کمتر و به بعضی بیشتر ببخشد و عده‌ای را از گرفتن ارث محروم کند. پس اگر ورثه‌ای با چنین وصیتنامه‌ای روبه‌رو شدند می‌توانند با استناد به این اصل که متوفی فقط می‌تواند نسبت به یک سوم اموالش تصمیم‌گیری کند مخالفت خود را با مفاد وصیتنامه اعلام کنند و سبب شوند تا آثار حقوقی وصیتنامه بر دوسوم باقیمانده اموال حاکم نشود.

شیوه‌های تنظیم وصیتنامه

شاید مرسوم‌ترین نوع وصیتنامه آنهایی باشد که شخص وصیت‌کننده حرف‌هایش خطاب به ورثه را بر ورقه‌ای از کاغذ با دستخط خودش می‌نویسد و از چند معتمد محل نیز می‌خواهد تا زیر آن را امضا کنند. البته این نوع وصیتنامه از لحاظ حقوقی، وصیتنامه عادی تلقی می‌شود و اگر ورثه بر صحت و درستی آن اقرار نکنند معمولاً در مراجع رسمی پذیرفته نمی‌شود. پس برای کم شدن از مشکلات پس از مرگ موصی، باید وصیتنامه به 3 شکل رسمی، خودنوشت و سری تنظیم شود. ویژگی وصیتنامه رسمی این است که در یکی از دفترخانه‌های اسناد رسمی نوشته می‌شود و تابع تشریفات و مقررات اسناد رسمی است. همچنین وصیتنامه خودنوشت وصیتنامه‌ای است که به خط وصیت‌کننده است و دارای تاریخ به روز، ماه و سال به همراه امضای وصیت‌کننده است. این در حالی است که وصیتنامه سری ممکن است به خط وصیت‌کننده یا فرد دیگری باشد، ولی در هر صورت امضای وصیت‌کننده باید زیر آن باشد. چنین وصیتنامه‌ای باید در اداره ثبت یا محل دیگری که آن اداره معین می‌کند به امانت گذاشته شود. (شخص وصیت‌کننده هر وقت اراده کند می‌تواند وصیتنامه‌اش را از اداره ثبت پس بگیرد) این در حالی است که شخص بی‌سواد نمی‌تواند چنین وصیتنامه‌ای تنظیم کند.

البته به جز این شیوه‌های تنظیم وصیتنامه نوع دیگری نیز وجود دارد که به وصیتنامه در مواقع اضطراری معروف است. منظور از مواقع اضطراری زمان‌هایی است که حالت فوق‌العاده بر جامعه حاکم است، مثل شرایط جنگی، بمباران هوایی یا شیوع بیماری‌های مسری که در چنین حالتی شخص می‌تواند به طور شفاهی نزد 2 شاهد وصیت کند به شرط آن که یکی از شاهدان مفاد وصیتنامه را با تاریخ روز، ماه و سال تنظیم کند و به امضای حاضران برساند.

نکته: اگر ورثه بر صحت و درستی وصیتنامه عادی اقرار نکنند معمولاً در مراجع رسمی پذیرفته نمی‌شود. پس برای کم شدن از مشکلات پس از مرگ موصی باید وصیتنامه به 3 شکل رسمی خودنوشت و سری تنظیم شود همچنین اشخاصی که وصیتنامه اضطراری نزد آنها تنظیم می‌شود باید در اولین فرصت وصیتنامه را در یکی از دفاتر اسناد رسمی به امانت بگذارد و اعلام کند که وصیت‌کننده آن را در سلامت عقل نوشته است. البته اگر به موضوع نوشتن وصیتنامه از منظر دیگر نیز نگاه شود وصیت به دو نوع عهدي و تملیکی تقسیم می‌شود. در وصیت عهدي، وصیت‌کننده فرد یا افرادی را برای اداره بخشی از اموال خود و نیز سرپرستی فرزندانش پس از مرگ تعیین می‌کند و مسوولیت را به آنها می‌سپارد. این در حالی است که در وصیت

تملیکی، شخص بخشی از اموال خود را پس از مگر به فرد یا افرادی تملیک می‌کند که این فرد یا افراد می‌توانند فردی از خانواده یا هر فرد دیگری باشد.

وصیت برای نوزاد متولد نشده

وصیت کردن برای جنین شاید اقدامی ناآشنا برای عده‌ای باشد، اما وصیت بر حمل یعنی جنینی که در رحم مادر است وجهه قانونی و حقوقی دارد. البته شرط اجرای این وصیت این است که جنین زنده متولد شود به طوری که اگر جنین سقط شود، حقوق ناشی از وصیت به ورثه او تعلق می‌گیرد.

انواع موت و طبقات ارث

وصیتنامه به این علت تنظیم می‌شود تا تکلیف بخشی از اموال موصی تعیین شود و آنچه موجب تحقق ارث می‌شود مرگ است که به دو نوع موت حقیقی و موت فرضی تقسیم می‌شود. منظور از موت حقیقی خارج شدن روح از بدن است و منظور از موت فرضی این است که شخصی مدت‌ها غایب بوده و خبری از او نباشد. شخصیت این افراد از نظر حقوقی متزلزل است به همین منظور او را در حکم شخص مرده تلقی می‌کنند و احکام ارث بر او مترتب و ارثش تقسیم می‌شود، اما برای این که ارث میت به کسی برسد او باید جزئی از طبقات ارث باشد. منظور از طبقه کسانی هستند که باعث می‌شوند تا طبقه دیگر ارث نبرد پس هر کسی که به متوفی نزدیک‌تر است در طبقه جلوتر قرار دارد و ارث به او تعلق می‌گیرد. در واقع در طبقات ارث هر طبقه مانع ارث بردن طبقه دیگر می‌شود با این قید که طبقات اول، دوم و سوم که نسبی هستند هرگز نمی‌توانند مانع زوج و زوجه بشوند. به این ترتیب فرزندان و پدر و مادر در طبقه اول ارث، برادران و خواهران و اجداد و جدات در طبقه دوم، خالات و عمات (خاله، عمه، عمو، دایی و فرزندان آنها) در طبقه سوم و زوج و زوجه در طبقه سببی قرار می‌گیرند. در مورد طبقه اول ارث یعنی فرزندان و پدر و مادر نکته قابل توجه این است که اگر کسی فوت کند و پدر و مادرش زنده باشند و نوه‌اش هم زنده باشد به نوه هم ارث می‌رسد، اما زمانی که فردی فوت کند و یک فرزند و یک نوه داشته باشد اگر این نوه از فرزند فوت شده‌اش باشد این نوه ارث نخواهد برد.

چند نکته

قوانین مربوط به وصیت وارث ریزه‌کاری‌های فراوانی دارد. طبق قانون، فرد صغیر و مجنون هم می‌تواند موضوع وصیتنامه باشد که در این صورت در مورد صغیر 171# و لی؛ و در مورد مجنون 171# و قیم؛ باید قبولی خود را بر پذیرش وصیتنامه اعلام کند، اما در مورد شخص بالغ و رشید، قبولی خودش شرط است و ملاک آن نیز قبولی او پس از فوت وصیت‌کننده است. نکته دوم این که پس از مرگ فرد، باید خرج کفن و دفن از اموالش پرداخت شود. این در حالی است که هیچ‌کس نمی‌تواند وصیت کند که وارثی را کلاً از ارث محروم کند مگر این که برای محروم کردن فرزند یا شوهر یا زن از ارث در زمان حیات اموال فرد به نام دیگری شود. در این میان طبق قانون، وعده به ارث موجب ارث بردن نمی‌شود چون موجب ضرر دیگران می‌شود این در حالی است که ارث کسی که هیچ وارثی ندارد به امام و حاکم اسلامی می‌رسد و جزو بیت‌المال محسوب می‌شود همچنین در صورتی که فردی فوت کند و هیچ مالی نداشته باشد نمی‌توانند بدهی‌های او را از ورثه بگیرند.

مریم خباز / گروه جامعه